

аспірант кафедри української
літератури Херсонського
державного університету

МОТИВ САМОТНОСТІ У ДРАМІ ОЛЕКСАНДРА ІРВАНЦЯ

"МАЛЕНЬКА П'ЄСА ПРО ЗРАДУ ДЛЯ ОДНІЄЇ АКТРИСИ"

Загострення у багатьох наших сучасників почуттів покинутості, відчуженості, непотрібності актуалізує проблему самотності. Одним із основних завдань кожної людини сьогодення є досягнення гармонії свого внутрішнього світу та вміння узгоджувати його з макросвітом.

Самотність – одна з одвічних проблем людського існування, характерна риса буття, що здавна привертала увагу філософів, психологів, письменників. Г. Сковорода назвав усамітнення необхідною передумовою пізнання у собі "істинної людини" [8, с. 2]. С. К'єркегор у центр своїх філософських міркувань поставив неповторність індивіда, яку вважав невіддільною від самотності. Екзистенціоналісти неодноразово наголошували на тому, що існування людини передує сутності. Адже ми є такими, якими самі себе робимо [8, с. 3]. Подібних міркувань можна навести безліч, але у наш час все більше привертають до себе увагу катастрофічні наслідки самотності.

Наприклад, Н. Хамітов поділяє самотність на "зовнішню" і "внутрішню". За словами дослідника, "зовнішня самотність передусім є результатом випадку-катастрофи, що фізично відокремлює людину від інших людей, викидаючи за межі соціуму" [9, с. 10]. "Внутрішня" самотність є "результатом суперечності людини з собою" [9, с. 12]; "з одного боку вона свідчить про глибинні еволюційні зміни у надрах особистості, а з іншого – виражає неможливість розв'язання суперечності між різними вимірами особистості" [9, с. 11].

До художнього зображення проблем відчуження, покинутості, що сповнюють існування людини почуттями безвиході, порожнечі, небажанням жити, зверталися багато письменників (Володимир Винниченко, Оксана Забужко, Роман Іваничук, Галина Пагутяк, Валерій Шевчук та ін.). Екзистенційна проблема самотності знайшла оригінальну мистецьку інтерпретацію у "Маленькій п'єсі про зраду для однієї актриси" Олександра Ірванця. Дослідники його творчості з'ясовували, як актуальні соціально-політичні проблеми розкриваються крізь призму внутрішнього світу героїв (В. Балдинюк, О. Бондарева, Я. Голобородько, О. Євченко, А. Соколова), але проблеми самотності та зради у вищезгаданій драмі ще не одержали ґрунтовного наукового опрацювання.

Метою нашої статті є дослідження феномену постмодерної інтерпретації самотності героїні у "Маленькій п'єсі про зраду для однієї актриси" О. Ірванця.

Наратив твору має форму монологу героїні, де оповідається про світ, у якому вгадується пострадянська Україна. За допомогою гротеску автор загострює негативні риси реальності, коли зображує бурхливе політичне протистояння на тлі інфляції та злиднів переважної більшості населення. Героїня драми має не тільки незвичайне ім'я, а й спосіб життя: *"Она – з наголосом на першому складі, дівчина років 23-х. Ось і вона сама – котиться у своєму інвалідному кріселку, до пояса вкрита пледом, у якійсь світленькій блузі. Робить вона це доволі вправно, рухи чіткі, без ознак жодної анемії, от тільки що – у кріселку. Воно ж, це кріселко – ладне, зручне, компактне. Але краще б, звичайно, без нього"* [5, с. 9]. Причини її трагедії розкриваються поступово.

Она постійно перебуває в замкнутому просторі, у своїй квартирі. Її зв'язок із зовнішнім світом відбувається опосередковано: через вікно, радіо, телефон, магнітофон. Мотив самотності насичує кожен рядок твору. Она належала до прогресивної молоді, ходила під сірими прапорами (кольору печалі і меланхолії). Саме тоді коханий дівчини, який тепер обіймає високу посаду, порадив їй стати на брамі університетського подвір'я, щоб її сіру

сорочку було здалеку видно, і прикувати себе до воріт. Задля своєї відданості обранцеві вона була ладна на все, хоча і не цілком поділяла його переконання. Під час штурму університету поліцією брама впала на Ону й скалічила її. Тепер вона отримує персональну пенсію від темно-сірих та ще й стипендію від світло-сірих – так оплачено її участь у великій політиці. Ці кольори презентують не тільки настрій головної героїні, а й набирають глибокого філософського значення, вони стають, по суті, символами, якими кодуються явища життя людини. Сірий колір наповнений меланхолією, печаллю, депресивними настроями. Він на межі чорного і білого, тому асоціюється із самотністю. В О. Ірванця він має відтінки: темно-синій – ознака необхідності в душевному і фізичному задоволенні, проте марковані ним люди позбавлені внутрішньої енергії і характеризуються як *"убиті, поламані, але ще живі"*; світло-сірий – виражає волю і тяжіє до білого [7, с. 1].

Спостерігаючи за людьми на мітингу зі свого вікна, Она замислюється над тим, проти чого вони виступають. Її розчарування у роботі спілки пов'язане з розчаруванням у коханні. Она зраджена обранцем і кращою подругою, з якою вчилися ще в школі, про це читач дізнається з її телефонних розмов. Удар у спину вона отримала двічі: вперше, коли коханий запропонував їй прикути себе наручниками до брами, а сам викликав поліцію, щоб зіткнення з "чорними" набуло розголосу в країні. Він робить політичну кар'єру на акціях протесту, йому байдуже, що буде з дівчиною. Вдруге він зраджує Ону з її подругою Моною, батько якої обіймає високу посаду.

У "Маленькій п'єсі про зраду для однієї актриси" йдеться не лише про зраду кохання і дружби, але й ідеалів. Причому, у фіналі стає зрозумілим, що Она мстить своїм кривдникам, відплативши їм теж зрадою: вона стає агентом політичної поліції. Після телефонної розмови героїня несподівано встає з інвалідного візка, переодягається, але знову всідається, накривши ноги пледом, і продовжує грати роль скаліченої, виконуючи накази старшого радника.

Всі мрії Они зазнали фіаско. Вона тепер – актриса, яка нічим не відрізняється від колишнього коханого і Мони, бо теж цинічно використовує людей. Зрада не може існувати без пари – реальної (між людьми) або уявленої (між особою і групою – національною, політичною, професійною). "Мотив зради має якусь небувалу владу над емоціями та уявою. Те, що сприймається як зрада, завжди впливає з емоційного зв'язку, тому в її основі можна бачити не тільки ідентичність, а й характер і почуття" [4, с. 2].

Порожнеча всотується й у всі рівні існування Они. Порожнеча, яка виникає всередині самої людини, виявляється справжньою внутрішньою драмою, що спонукає до боротьби з порожнечою у власній душі, зумовленою відчуженням від суспільства через "солодку" помсту.

Автор показує, як подвійна мораль, притаманна тоталітарному суспільству, знаходить за нових соціально-політичних обставин поживний ґрунт, наслідком чого є духовна нищість, відсутність уявлень про совість, обов'язок і честь. Героїня твору поступово втрачає можливість бути зрозумілою іншими і, відповідно, стає самотньою.

Митець змальовує лицемірний світ, який створюють лицемірні люди. Отже, мотив самотності набуває свого вираження разом із соціальним конфліктом особистості і суспільства. Багатошаровість дружньої та політичної зради приводить до відчуження й усамітнення не лише від світу, але й від людських почуттів. Після дружнього та любовного рівня зради Она ще могла б ожити, знову повіривши у свої сили. Проте, другий – політичний – змінив її ставлення до ідеї, що вщент розбило прагнення до змін та бажання повернути життя в усіма його барвами.

У "Маленькій п'єсі про зраду для однієї актриси" здійснено постмодерний підхід до художньої інтерпретації проблеми самотності, який потребує подальшого вивчення на прикладі багатьох інших творів.

Література:

1. Балдинюк В. П'ять п'єс Олександра Ірванця: маленькі історії на тлі великих перетворень / В. Балдинюк // Література. Театр. Суспільство: зб. наук. праць. – Херсон: Айлант, 2005. – С.10-18.
2. Бондарева О. Сучасна українська драматургія – "діагностична модель суспільства" / О. Бондарева // Література. Театр. Суспільство: зб. наук. праць. – Херсон: Айлант, 2005. – С.25-32.
3. Голобородько Я. Прозова неprozа О. Ірванця // Артеграунд. Український літературний істеблішмент: збірка статей / Я. Голобородько. – К.: Факт, 2006. – С.93-100.
4. Зрада [Електронний ресурс] // Zaxid. Net. – Режим доступу: <http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?zrada&objectId=1292860>.
5. Ірванець О. Маленька п'єса про зраду для однієї актриси // П'ять п'єс. / О. Ірванець – К.: Смолоскип, 2002. – С.9-20.
6. Корабльова Н.С. Багатомірність рольової реальності: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філос. наук: спец. 09.00.03 "Соціальна філософія та філософія історії" / Корабльова Надія Степанівна. – Харків, 2000. – 38 с.
7. Психологія кольору [Електронний ресурс] // Аратта. – Режим доступу: http://www.aratta-ukraine.com/text_ua.php?id=2117.
8. Фльорко Л.Я. Самотність людини як проблема сучасної європейської філософії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук: спец. 09.00.05 "історія філософії" / Фльорко Лілія Ярославівна – Львів: Нац. ун-т ім. І. Франка. – 2006. – 16 с.
9. Хамітов Н.В. Самотність як феномен людського буття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філос. наук : спец. 09.00.04 "Філософська антропологія, філософія культури" / Хамітов Назіп Віленович. – К., 1998. – 34 с.
10. Юнг К.Г. Душа и миф. Шесть архетипов / Карл Густав Юнг; [пер. А. Спектор]. – М. : АСТ; Мн.: Харвест, 2005. – 400 с.

Анотація**Н. ЧАУРА. МОТИВ САМОТНОСТІ У ДРАМІ ОЛЕКСАНДРА ІРВАНЦЯ "МАЛЕНЬКА П'ЄСА ПРО ЗРАДУ ДЛЯ ОДНІЄЇ АКТРИСИ"**

У драмі О. Ірванця "Маленька п'єса про зраду для однієї актриси" розглядаються проблеми відчуження, покинутості, що сповнюють головну героїню почуттям безвиході та порожнечі. Мотив самотності простежується крізь призму мотиву дворівневої зради, яка поступово вщент розбиває її прагнення до змін та бажання повернути яскравість життя.

Ключові слова: екзистенціалізм, мотив самотності, мотив зради.

Аннотация**Н. ЧАУРА. МОТИВ ОДИНОЧЕСТВА В ДРАМЕ АЛЕКСАНДРА ИРВАНЦА "МАЛЕНЬКАЯ ПЬЕСА ОБ ИЗМЕНЕ ДЛЯ ОДНОЙ АКТРИСЫ"**

В драме А. Ирванца "Маленькая пьеса об измене для одной актрисы" рассматриваются проблемы отчуждения, брошенности, которые наполняют главную героиню чувством безысходности и пустоты. Мотив одиночества исследуется сквозь призму мотива двухуровневой измены, которая постепенно полностью разбивает ее стремление к переменам и желание вернуть яркость жизни.

Ключевые слова: экзистенциализм, мотив одиночества, мотив измены.